

Kindergarten & Grade 1 :

IICRD Educator Lesson Package

Hajat ta alim bita nas ali gi alim

Yaumlaha/wiki ta agara fogo hagiga bita Jena.

Getting Started: Child Rights in Your Classroom

Abidu: Hagiga bita jena juwa fesil/mediresa taki.

What is this about?

De kun fogo sunu?

To celebrate National Child Day (November 20th), the International Institute for Child Rights and Development (IICRD) has compiled:

Yaum ghafula ta jena fi yaum (20, sahar 11) hukumata hagiga bita jena wu raba (IICRD) rudu fogo:

- Sokolat abu silu ta alim
- Hajat/kitabab
- Limu ta vidiyo wu hajat tanin ta kunu fogo ta iyal ta fusila taki fi sena de.

Sena kamusa ta IICRD wodi bidaya ta fesil ta iyali asani bi gi ruwa gidam ma guwa hasan gi saidum ji jamani ta COVID-19 ta ayinu seka ta ayinu wara ta kun jaib le nas.

Ze agara tanina gi silu wahid saa, ina kutu sokolat kefir ta amul dak gi silu zaman towil hasan ita keli alim fogo wu keli sakal lahad fi mediresa bitak juwa hajat ta alim. In kutu sokolat kefir ta amul dak hasan ita gi silu ali muhim le iyal taki. Mediresa wu sokolat taki ta alim.

Anina bi rahib rija kabara takun jogo sika abu jedit. Kaman keli itum rasulu lenina.

What are the Learning Goals? Suna fi fadila bita agara?

The learning outcomes of the workshop at the kindergarten grade 1 levels are for children to:

Agara de gi wodi iyal keli:

1. Agara fogo 4 Be's de, kun jaib, kun kwesi, kun keli asuma wu kun ita be nefisa taki.
2. Agara tafautisa ta bayina azu wu deiru, keif umo kun saa, wu munu fi masuul ta musulia.
3. Iyal abu negii bu wori le fekira bita umo/cora fogo sun deiru le umo ta kun jaib, kun kwesi, kun keli asuma, wu kun ita be nefisa taki.

Agara fogo hagiga ta jena lim fi BC Kariculum ta Kindergarten wu Grade 1 (Ligo: UNICEF).

Le iya der agara fogo hagiga ta umu?

Agara fogo hagiga ta umo be wodi le umo faham:

- Faham fogo hagiga wu musulia.
- wor aju le iyal abu bara barau.
- keli indu wafaka ma sabian wu mudarisu .
- gi kun gowa fi kalamat ta hagiga ta umo.
- Ma gi indu muskila wu bi wogifu le tanin de.

Nas ta wodi agara gi saidu fi wodi iyal gi aruju hagiga bita umo.

Gari ilim (agara) sunu ali ana der aruju?

- Hagiga ta iyal ali inshani gi wori le ita gi gobudu ita keju be nasi ji beit, medaras, musesifa.
- Kukuma ta heledi ta inglizi rudu fogo hagiga ta iyali.
- Lim ta wonus jogo hagiga de wodi nasi kubar indu ahadi ta gobudu iyal de kwesi. Hagiga de gi saidu fi kun jaib, kuwesi, sedid wu be nefisa tanina.
- ‘Kanada’ kun wahid min beledi fi 194 beleda abu rudu fogo hagiga ta iyal.
- Hajala ta UN ta wonasa fogo hagiga ta iyal fi suhuru idashar 20th. Umo gi nadi nahar ta iyal ji beledi.
- Seriku hagiga ta iyal gi wodi guwa le iyal.

Child Rights Activities- Sokolat ta hagiga bita jena:

Keli itokun silu fogo aligi kun kuwesi/ sujaa fi mahalat ta agara..... Sokolat de adulu ta iyal sukerin(sena 5-7) ta agara fogo hagiga bita jena, jua hisma le yaum ta jena. Sabab bito kun ta fesitu gari au abinu ta lim/kun saa ze nas tanina. Kamani bada ayinu ze fi gi asuma umo (katifa ta saria 4 wu 12) min limu ta nas seriku rasu hagiga bita jena, yetu seriku fogo musulia ta hukuma ta raba wu ayinu wara hagiga bita jena wu hagiga bita umo ta kun keli gi asuma umo saa.

Anina hibun keli ita silu dak ali be kun kwesi jua fesil taki wu reisi le iyal taki.

List of Activities: Hisab bita sokolat:

1. Wori gari hagiga (safa ta 3)

2. Be's aruba(4) de(safa ta 4)
3. Sika webu ta hagiga (safa ta 5)
4. Anina azu uwo au deiru uwo(safa ta 6)
5. Fesitu le hagiga(safa ta 7)
6. Katija murasalil fi posta le hukuma ta Medina.(safa ta 9)

Learning Outcoming 1 – Agara fogo Be's 4 de, kun jaib, kun kwesi, kun keli sauma wu kun be nefisa taki.

Sokol 1: Wori gari hagiga – Giggles wu 'senema(vidiyo) ta wori "ana indu hagiga ta kun jena".

- **Why We Like It:** De gi wodi fekira ta hagiga bita iyal wu gi wodi gari kwesi le sokolat tanina de.
- **What You Will Need:** Sokol ta kutu senema fi tub wu sokol ta limu uwo saa.
- **How Long:** 15 – 20 dagaiga
- **How it Works:**
  - Wori le iyal gari hagiga.
  - Wori senema(vidiyo) ta hagiga bita iyal wu zamani ta gisu.
  - Kan gi rudu uwo; wori fogo kun sabi le jena min limu ta UN. Wori kalamat ta maana le umo.
  - Robut foki katifa ta kun sabi jena rasu UNCRC de be kutu umo gi kun feker fogo.
- **Reflection:**
  - Sunu it silu min vidiyo de?
  - Hagiga sunu ali kun ita asuma?
  - Aruf ze dak hagiga kun katif jua limu ta UN rasu hagiga ta jena, Beledi kulu kun rudu fogo ta wodi hisma wu ayinu wara bito.
- **Links:**
  - Agara kitab ta "Ana indu hagiga ta kun jena" be Alain serres.
  - Katifa ta UNCRC ta kun sabi le jena.

Sokol 2: Be's aruba de.

- **Why We Like It:** Fi seka rais ta feker fogo hagiga bita jena. Gi saidu Iyal ta feker wara le libu ta 4 B's.
- **What You Will Need:** Learn the gestures! Check out this [demonstration video](#).
  - Kun jaib – Iden gowi.
  - Kun kwesi – Gobudu ita be nefisa.
  - Kun zoliali be asuma – Iden rasu adana.
  - Kun be nefisa taki – Yali ida keli wori ita be nefisa.
- **How Long:** 10 dagaiga
- **How it Works:- Uwo gi istakal kef.**
  - Nadi iyal ta midu umo, yizu gisim bita umo, wu hari gism bita umo.
  - Derisa iyal wori kalam fi dusu, kelem: “Iyal indu hagiga ta kun jaib, kun kwesi, ta asuma wu ita be nefisa”.
  - Nadi umo fi libu au gesim sunu deru ta kun jaib, kwesi, ta asuma wu ita be nefisa taki.
- **Tips & Variations:** Nadi iyal ta wori kalamat tanina rasu hagiga wahid de. Ze, akulu akili ta kun jaib, au lebisu habil ta robuta jua motoka ashan ita be kun kwesi. Kalamat de weza kun jua alab isi ta guna.
- **Reflection:**
  - Nadi iyal ta gesim kalamat ali umo ayinu, fogo sunu abu umo silu wu sunu umo deru zaid wu le?

Sokol 3: The Rights Web

- **Le anina hib uwo:** Kun ta sokol ta wonusu fogo dak kutu iyal deru.
- **Sunu ita be deru:** Kura ta yarn.
- **Lahad mitein:** 30 dagaiga
- **Uwo gi isfakal kef:**
  - Iyal be wogifu jua sakol. Wodi kura de le umo. Umo gi kelem “Isim be tayi_wu ana indu hagiga ta (silu wahad min hagiga)(Jena taani isim) ita Kaman indu hagiga”.
- **Tips & Variations:** Nadi iyal ta kelem “Ana indu hagiga ita kamani indu hagiga”.
- **Reflection:**
  - Wori fi guseri ze dak ‘web’ fi gowi.
  - De ‘web’ kun kwesi le hagiga ta iyal hasan:
    - ◆ Iyal kul ta beledi indu hagiga saa ze tanina.

- ◆ Web tayina de limu anina kul wahid ze limu hagiga bita iyal.
- ◆ “Keli ina kutu ina dak” (Wodi isim le zol ta amul sokol) wogif fi hagiga ta alabu wu kun jaisi wu(wodi isim taan zol) wogif fi hagiga ta amula safaa sunu yaa be amulu le ‘web’ tayina kin sibu ta umo.

Wodi nas itini de keli jada (sibu) yarn bita umo. Seriki sunu so uwo.

→ Asadu sunu ita agara mini sokol de? Le “web” kun sokol kwesi le hagiga bita iyal?

- **Links:**

→ <https://www.canada.ca/en/public-health/services/health-promotion/childhood-adolescence/national-child-day/children-s-rights-activity-guide.html>

Learning Outcome 2: Agara tafautisa bayina azu, deiru, hagiga wu musulia.

Aruf ze: Sokolat 4, 5 wu 6 kun le nas 3 ta alimu wu iyal gi lifu le sokolat tanina. Ustaz wahid agider gesim iyal de fi itin guruf wu nadi de fi amulu sokol ta 5 baraa ze ustaz kun alim 3 au 4. Ustaz gi amul sokol wahid wara taa jua jumula 3 kun rasu hisab.

Sokol 4: Do we want it or need it?

- **Why We Like It:** De gi wodi iyal gi aruf tafauti bayina azu wu deiru wu kutu limu bayina azu wu deiru.
- **What you will need:** Kisi sukuri, bokisi, amula be hajat au aswar ta hajat abu katifu fogo ze ali wori tehet de min UNICEF.
- **How Long:** 10-15 dagaiga.
- **How it Works:**
  - Iyal be indu ta rudu ze sokol de kun haja anina azu au haja anina deiru wu le?
  - Ustaz gi asadu asada wu wonus fogo. Ze, Anina deiru moyo bita cupa? “Moyo abu nadafa” ita feker anina azu moyo abu nadafa? Le? Sunu gi so kan ina ma be indu ta ligo moyo?

Sokol de gi wodi wonasa ta jumula rasu hajat ze gari – abu limu hagiga taalabu wu amula safaa, lekin ma kun azu/deiru.

Hajat ali deru	Hajat ali azu
-----------------------	----------------------

Beit ali giaja(27)	Gumasat ta bebisu jua zahar ta asa
Akili ali kwesi(24)	Gari
Ayin ze ma gi sitini wu lizu bara min beit(19)	Rua fi ayinu mahat ta bara fi zaman ta amula safa.
Kun fi agara(28, 29)	Mahal numu taki baraa.
Ligo dawayat fi zaman ta ayan(24)	Kompuota
Awunu umo sawa wu ma gesim umo. (2)	Senema(T.V)
Juru lobu ali kwesi(24)	Gurusu
Keli sidu fekira bito saa(12)	Sokol akulu
Mahalat ta alabu wu amula safa(30)	
Moyo ali nadif(24)	
Furusa ta abudu sebir, rutan wu seka ta womba(31)	

- **Reflection: Sokolat sunu ali ita:**
→ Nadi iyal fi gesim kalamat abu umu ayinu.
- **Tips & variations:** Anina deiru hajat mini kalamat ta katifa. Wodi iyal keli gesim hajat ali hibu zaid mini ali be hibu swiya.
- **Links:**
→ Hisab ta aswar deir talau.
→ Katifa ta kun sabi le jena ta UNCRC

Sokol 5: Gusu ta Hagiga.

- **Why We Like It:** De sokol kun ta wonusu fogo wu said fi limu hagiga ma musulia.
- **What You Will Need:** “Lini ta gusu” ma magineti wenu iyal gi gusu alab. Hisi ta kutu “samaga”.
Anina gi wodi le ustaz ta Victoria-based.
- **How Long:** 10-15 dagaiga.
- **How It Works:**
→ Wodi hagiga au musulia le iya jena.
→ Wodi keli umo wogifu fi sakal limu ufura samaga fi ust.

- Iya jena keli agara hagiga au musulia.
- Iya jena keli indu hajata limu saa.
- Nadi iyal fi limu hagiga wu musulia saa ma ta sabihani bita umo hasan keli kun guwa ta nasi kulu.

Hagiga bita jena.	Musuliala ta iyal.	Musuliala ta nas ali kun fogo.
Hagiga ta alabu wu amula safa.	Musuliala ta kun saidu gerib ma beit.	Musuliala ta ayinu gari zamani ta amula safaa/alabu.
Hagiga ta cunga mini musiba.	Musuliala ma ta wodi musiba le nas tanina.	Musuliala ta ayinu gari iyal mini musiba.
Hagiga ta akulu akili ali kwesi.	Musuliala ta akulu akili abu jaib.	Musuliala ta alim iyal rasu kwesi ta akulu akili ali jaib.

- **Reflection: Sokolat sunu ali ita:**

- Nadi iyal fi gesim fekira bita umo fogo kalamat abu umo ayinu. “Fi zol ayinu fogo musuliala ta iyal wu ta nas kubar?” Sunu kun ta manfaa ta agara rasu hagiga bita jena wu musuliala?”

- **Tips & variations:**

- Iyal wezu amul mara itini. Saidu kan umo ma weza agara.
- Silu katasi wu nadi umo keli gata fogo kadis, limu umo wu labagu umo. Kutu umo jua fesil.

- **Links:**

- Rights and responsibilities Cards(attached).
- Kutu kadi ta rasu hagiga bita jena.
- Katifa ta kun sabi le jena min UNCRC.

Learning Outcome 3: Wodi le umo guwa ta wori fekira ta umo/ cora fogo sunu azu le umo ta kun jaib, kun kwesi kun keli asuma wu kun be nefisa taki.

Sokol 6: Cora kadi ta hukuma beita heila.

- **Why We Like It:** De gi wodi guwa le iyal ta wori fekira bita umo fogo hagiga sunu kun ta manfaa le umo wu ta gesim uwo ma zol ta fekira ta manfaa.

- **Sunu ita be deiru:** Katifa ta hagiga bita jena rasu katasi abu gowi ta kadi, galam wu kurayon, kitab ta UN ta kun sabi be jena rasu hagiga bita jena.
- **Lahad mitein:** 10-20 dagaiga.
- **Uwo sitakal kef:**
  - Wori le umu fogo 4Bs –
  - Nadi iyal fi silu 1-2 hagiga dak umu feker kun kwesi le umu. Cora aswar bito, fogo resala ta katifa.
  - Wara bito, kutu ismu bita umu wu katifa ali kwesi le hukuma ta heila ta Vikitoria.
  - Gesim resala/kadi de ma mediresa bita bara ta hagiga wu raba. Anina der ayinu rasu kalamat saa jua fesila wu mediresa!
- **Asada ta wori:**
  - Hagiga sunu abu ita deru gesim le hukuma ta heila? Kalam?
  - Ze fesil, yatu hagiga anina feker kun kwesi zaid?
- **Wu gesimu/tafautisa:**.....

Want More?-Der ziadi/ketir.

Hajat ketir gi talau, ze sokolat ali kun saa. Anina rudu:

- **Kitabu ta sokol rasu hagiga bita jena min limu ta UN.** Umu agider agara fogo hagiga ta umu le gusu katifa, cora wu mazes.
- **Children’s Rights Ativities.** Children’s Alliance of England. Useful group activities here, especially for icebreakers and for grade 3 + children.

Vidiyo de badger kun kwesi wu agider wori wara akulu ta nahar:

- **Hagiga bita iyal fi sunu?** – Australian High Commission, 2019 – Short video about child rights as superhero powers.
- **Hagiga ma Ruby wu Jack** – UNICEF Australia, 2013 – Short video with two siblings, including a short clip about Indigenous beliefs.
- **Yaa Iyal agara fogo hagiga bita jena** - UNICEF Malaysia, 2014 – This video seems like it would be for much younger children, but it talks about bullying including through social media.

- **Hagiga ta jena: Hagiga bita iyal fi sunu?** Global Education Alliances, 2018. This is slightly longer video that provides a great overview of the Convention on the Rights of the Child, including the history of how it was developed and how it works.

Kan ita be indu ta asada, dugu fogo nimir de:

Elaina Mack, elaina.mack@iicrd.org

Valeria Cortes, valeria.cortes@gmail.com

Kathleen Manion, kahtleen.manion@royalroads.ca

Anina sibu ita ma kawali de:

Wenu, bada kulu. Hagiga ta iyal de bada? Jua mahalat suker, gerib ta beit – gerib zaid wu suker ma gi beinu fi ma ta masharik kulu. Ligo de kun zol, jeiran bita, mediresa uwo agara fogo, mahal kuruju au makitab uwo gi amul sokol fogo. Dekun mahalat wenu iyal rajul, mara wu jena gi asadu gesim saa, fadila saa, intiram saa abu mafi gesim fogo.

Ila hagiga de bi indu mahana inak umo indu maana iya, mahal. Anina be ayinu jua seka ta raba jua masharik kebir de (Eleanor Roosevelt ta UN bita Hukuma ta hagiga ta nas dak katatifa ta wori fadi ta hagiga bita nas fi sena 1948).

Sukuran le ita be kun fi hagiga ta jena jua fesili taki

